

แนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19
ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

**A Guideline for Educational Institutions in Epidemic Prevention of the
Covid-19 of School in Remote Area Under the Primary Educational
Service Area Office Kanjanaburi 1**

ศิริกัญญา ศิริเลิศ,

สธิรพร เชาวนชัย และ วิทยา จันทร์ศิลา

มหาวิทยาลัยนเรศวร

Sirikanya Sirilers,

Sathiraporn Chaowachai and Vithaya Jansila

Naresuan University, Thailand

Corresponding Author, Email: sirikanyas63@nu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 พบว่า แนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) ด้านความปลอดภัยจากการลดการแพร่เชื้อ 2) ด้านการเรียนรู้ 3) ด้านการครอบคลุมถึงเด็กด้อยโอกาส 4) ด้านสวัสดิภาพและการคุ้มครอง 5) ด้านนโยบาย 6) ด้านการบริหารการเงิน จำนวน 24 แนวทาง

คำสำคัญ: แนวทาง: การปฏิบัติ; การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19; โรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร

Abstracts

The Qualitative Research of this were to guidelines of educational institutions in epidemic prevention of the covid-19 of school in remote area under the primary educational service area office Kanjanaburi 1. The informants were 5 experts by purposive sampling. The instrument of data collection was guidelines interview. Content analysis was used to analyze the data. According to the study, it found as follows: guidelines for educational institutions in epidemic prevention of the covid-19 of school in remote area under the primary educational service area office Kanjanaburi 1. The results of the study revealed the following: consisted of 6 aspects: 1) safety from reducing the spread of infection 2) learning 3) cover disadvantaged children 4) protection and welfare 5) policy 6) financial administration. Found that there were 24 guidelines.

Keywords: Guideline; Practical; COVID -19; Remote Area;

บทนำ

ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งเกิดจากเชื้อไวรัสที่มีการถ่ายทอดจากคนไปสู่คน โดยมีการพบเชื้อครั้งแรกในเมืองอู่ฮั่น สาธารณรัฐประชาชนจีน และยังมีการแพร่ระบาดกระจายเชื้อไปยังประเทศต่างๆอย่างรวดเร็วรวมถึงประเทศไทย (สรินญา มารศรีและประยูร แสงใส, 2020 : 768) ซึ่งส่งผลกระทบวงกว้างในหลายมิติทั่วโลก รวมทั้งผลกระทบต่อแวดวงการศึกษาในหลายแง่มุม (ไทยพับลิก้า, 2021 : ออนไลน์) ด้วยเหตุนี้โรงเรียนจึงเป็นสถานที่อันดับแรกๆที่ถูกให้ปิด หลังจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลให้นักเรียนและครูหลายล้านคนต้องปรับตัวกับวิธีการสอนในรูปแบบใหม่ (วินิจ ฝาเจริญและคณะ, 2021 : 3) รวมถึงการปรับแนวทางปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 อย่างต่อเนื่อง ซึ่งกรมอนามัย (2563 : 7-15) ได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ขึ้น โดยสามารถแบ่งได้เป็น 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความปลอดภัยจากการลดการแพร่เชื้อ 2) ด้านการเรียนรู้ 3) ด้านการครอบคลุมถึงเด็กด้อยโอกาส 4) ด้านสวัสดิภาพและการคุ้มครอง 5) ด้านนโยบาย 6) ด้านการบริหารการเงิน นอกจากนี้งานวิจัยของ สกิตพร เขาวนชัยและอมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว (2563 : 93-105) ในเรื่องความพร้อมในการนํานโยบายการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่าโรงเรียนมีความพร้อมในการนํานโยบายการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ให้จัดทำแผนในการบริหารจัดการนโยบาย จึงทำให้เห็นว่าในปัจจุบันโรงเรียนจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้วยสภาพบริบทของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ตั้งอยู่บนภูเขาสูงหรือในพื้นที่ถิ่นทุรกันดารตามประกาศของกระทรวงการคลัง (สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาญจนบุรี, 2564 : ออนไลน์) เป็นโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล มีความยากลำบากทั้งในด้านการคมนาคม การขนส่ง สาธารณสุข การศึกษา ระบบสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ที่ไม่มีคุณภาพ อีกทั้งบางพื้นที่เป็นพื้นที่เสี่ยงภัยเขตชายแดน ไม่มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ส่งผลให้คุณภาพการศึกษาของผู้เรียนมีความแตกต่างกัน ทั้งยังได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 อันเนื่องมาจากประกาศคำสั่งการปิดสถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้การเรียนการสอนหยุดชะงัก ต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด แต่เนื่องด้วยการสื่อสารที่ไม่มีความเสถียร ประกอบกับผู้ปกครองมีฐานะยากจนจึงไม่สามารถจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพได้สอดคล้องกับศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 กระทรวงศึกษาธิการ (2564 : ออนไลน์) ที่พบว่า ปัญหาอุปสรรคการจัดการเรียนการสอนและการดำเนินการตามมาตรการด้านสาธารณสุข คือ ผู้เรียนที่มีฐานะยากจน ไม่สามารถเข้าถึงระบบการเรียนออนไลน์ด้วยข้อจำกัดด้านอุปกรณ์ สัญญาณอินเทอร์เน็ต และสภาพแวดล้อมทางบ้านไม่มีความพร้อม คิดเป็นร้อยละ 81.87

จากสถานการณ์ดังกล่าว จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาแนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 เพื่อจะได้เป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 และสอดคล้องกับการศึกษาในสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาการบริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 นี้ ผู้วิจัยออกแบบการวิจัยเป็นวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียด ประกอบด้วยนำประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา

กาญจนบุรี เขต 1 (ศิริกัญญา ศิริเลิศและคณะ, 2564 : 808-820) โดยผู้วิจัยนำผลที่ได้จากงานวิจัยเฉพาะผลการวิจัยในภาพรวมการศึกษาปัญหาการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 รายด้านทุกด้านของข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ 1) ด้านความปลอดภัยจากการลดการแพร่เชื้อ 2) ด้านการเรียนรู้ 3) ด้านการครอบคลุมถึงเด็กด้อยโอกาส 4) ด้านสวัสดิภาพและการคุ้มครอง 5) ด้านนโยบาย 6) ด้านการบริหารการเงิน มาเป็นกรอบในการศึกษาแนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ 1) ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่มีผลงานด้านการบริหารการศึกษา มีประสบการณ์การทำงานไม่ต่ำกว่า 5 ปี จำนวน 4 คน 2) นายแพทย์สาธารณสุขอำเภอที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโรคโควิด-19 จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 5 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

เครื่องมือการดำเนินการวิจัย

ลักษณะที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่แบบสัมภาษณ์แนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

ลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

แบบสัมภาษณ์แนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 มีขั้นตอนในการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1) ผู้วิจัยนำประเด็นที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 โดยเลือกเฉพาะประเด็นในภาพรวมรายด้านทุกด้านของข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด มาสร้างประเด็นในการสัมภาษณ์

2) นำประเด็นที่ได้จากการวิจัยในข้อที่ 1 มากำหนดกรอบคำถาม

3) ร่างข้อคำถามแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการใช้ภาษาและพิจารณาให้ข้อเสนอแนะ

4) ปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

5) จัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

การเก็บและรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับดังนี้

1) ผู้วิจัยติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวรถึงผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์

2) ผู้วิจัยติดต่อกับผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล นัดวัน เวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์

3) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในแบบสัมภาษณ์ด้วยตนเองเป็นรายบุคคล

4) วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ มาจัดกระทำข้อมูลและ สรุปข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ซึ่งแนวทางในการสร้างกรอบแนวคิดแสดงดังภาพต่อไปนี้

ปัญหาการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ

- 1) ด้านความปลอดภัยจากการลดการแพร่เชื้อ
- 2) ด้านการเรียนรู้
- 3) ด้านการครอบคลุมถึงเด็กด้อยโอกาส
- 4) ด้านสวัสดิภาพและการคุ้มครอง
- 5) ด้านนโยบาย
- 6) ด้านการบริหารการเงิน

แนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาแนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 สรุปได้ดังนี้

1. ด้านความปลอดภัยจากการลดการแพร่เชื้อ พบว่า แนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ได้แก่ 1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการประชุมชี้แจงกับคณะกรรมการสถานศึกษา เพื่อกำหนดมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียน 2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดให้สวมใส่หน้ากากอนามัยตลอดเวลาในขณะที่มาติดต่อราชการ โดยยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด 3. สถานศึกษาควรประชาสัมพันธ์การสวมหน้ากากอนามัยผ่านทางระบบเครือข่ายออนไลน์เพื่อแจ้งให้นักเรียน ครู และผู้มาติดต่อทุกคนต้องสวมหน้ากากอนามัยตลอดเวลา

2. ด้านการเรียนรู้ พบว่า แนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ได้แก่ 1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีการจัดทำสื่อหรือเนื้อหาในรูปแบบคลิปวิดีโอการณรงค์ส่งเสริมด้านสุขภาพโดยผ่านสื่อออนไลน์ต่างๆ 2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูจัดตั้งเครือข่ายสังคมออนไลน์ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ด้านสุขภาพและรายงานสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 เพื่อประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ปกครองและนักเรียนรับทราบ 3. สถานศึกษาที่สัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่สามารถเข้าถึงได้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการจัดประชาสัมพันธ์โดยใช้การประกาศเสียงตามสายหรือจัดทำป้ายโปสเตอร์ติดไว้ที่บอร์ดประชาสัมพันธ์ของหมู่บ้าน 4. สถานศึกษาที่สัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่สามารถเข้าถึงได้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูจัดเดินณรงค์ให้ความรู้แก่นักเรียนและผู้ปกครองในแต่ละหมู่บ้าน

3. ด้านการครอบคลุมถึงเด็กด้อยโอกาส พบว่า แนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ได้แก่ 1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบดูแลนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเฉพาะกิจอย่างใกล้ชิด 2. สถานศึกษาควรมีการประสานงานระหว่างครอบครัวและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อขอรับความช่วยเหลือในด้านการศึกษาของนักเรียน 3. สถานศึกษาที่สัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่สามารถเข้าถึงได้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูผู้รับผิดชอบเข้าดูแลนักเรียนตามแต่ละบ้าน เพื่อช่วยเพิ่มโอกาสทางการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนมีความต้องการพิเศษ

4. ด้านสวัสดิภาพและการคุ้มครอง พบว่า แนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ได้แก่ 1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูมีการวางแผนจัดเตรียม

แผนการเรียนรู้ของนักเรียนตามรูปแบบการเรียนการสอน 5 รูปแบบ ที่รองรับกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 2. สถานศึกษาที่สัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่สามารถเข้าถึงได้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนรู้ในรูปแบบ On-Hand เท่านั้น คือการจัดทำใบความรู้และมอบให้แก่นักเรียนไปฝึกทำที่บ้าน 3. สถานศึกษาที่สัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่สามารถเข้าถึงได้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของแต่ละหมู่บ้าน และส่งเสริมให้ครูสับเปลี่ยนกันเข้าไปสอนและให้คำแนะนำกับนักเรียน

5. ด้านนโยบาย พบว่า แนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ได้แก่ 1. สถานศึกษาควรมีการเชิญผู้ประกอบการมาประชุมชี้แจงมาตรการและแนวทางการดำเนินการเพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง 2. สถานศึกษาต้องกำหนดให้คนขับรถโดยสารทุกคนต้องได้รับการฉีดวัคซีนครบโดส 3. สถานศึกษาควรมีการตรวจหาเชื้อโควิดทั้งของคนขับรถและนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ 4. สถานศึกษาควรมีมาตรการกำหนดให้สวมใส่หน้ากากอนามัยตลอดเวลาขณะอยู่บนรถโดยสาร 5. สถานศึกษาควรมีมาตรการเว้นระยะห่างที่นั่งของรถโดยสารระหว่างกัน 6. คนขับรถและผู้ดูแลควรมีการคัดกรองวัดไข้และบริการล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์ให้กับนักเรียนทุกครั้งก่อนขึ้นรถ 7. สถานศึกษาควรกำหนดให้คนขับรถมีการทำความสะอาดรถโดยสารโดยใช้น้ำยาฆ่าเชื้อ ทั้งก่อน-หลังการรับส่งนักเรียน 8. ผู้บริหารสถานศึกษาควรนิเทศ กำกับและติดตามการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด

6. ด้านการบริหารการเงิน พบว่า แนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ได้แก่ 1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรประชุมชี้แจงเกี่ยวกับการตั้งแผนการใช้จ่ายงบประมาณ โดยผ่านการเห็นจากคณะกรรมการสถานศึกษาด้วย 2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีแผนการใช้จ่ายงบประมาณโครงการที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันโรคโควิด-19 3. ในการใช้จ่ายงบประมาณ สถานศึกษาควรดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับอย่างเคร่งครัดและถูกต้อง 4. ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการนิเทศ กำกับติดตามอย่างใกล้ชิดและพร้อมให้คำแนะนำที่ถูกต้องแก่เจ้าหน้าที่

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาแนวทางการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1 ประกอบด้วย 6 ด้าน สามารถอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

1. ด้านความปลอดภัยจากการลดการแพร่เชื้อ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการประชุมชี้แจงแก่ คณะครูและคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องในกำหนดให้สวมใส่หน้ากากอนามัยตลอดเวลาในขณะที่มาติดต่อราชการ โดยยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ตลอดจนประชาสัมพันธ์บนเครือข่ายออนไลน์ ทั้งนี้

เนื่องจากการสวมใส่หน้ากากอนามัยจะเพิ่มความปลอดภัยและลดการแพร่เชื้อโควิด-19 ในสถานศึกษาถือว่าเป็นการควบคุมการแพร่เชื้อโควิด-19 ไม่ให้กระจายสู่บุคคลอื่น สอดคล้องกับองค์การอนามัยโลก (ประเทศไทย) (2019 : ออนไลน์) ที่ได้กล่าวว่า การใช้หน้ากากเป็นหนึ่งในชุดมาตรการป้องกันและควบคุมที่จะสามารถควบคุมการระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ให้อยู่ในวงจำกัด การใช้หน้ากากมีประโยชน์เพื่อปกป้องคนสุขภาพดีคือการสวมหน้ากากเพื่อป้องกันตนเองเมื่อสัมผัสใกล้ชิดผู้ติดเชื้อ หรือควบคุมแหล่งแพร่เชื้อคือการที่ผู้ติดเชื้อสวมหน้ากากเพื่อป้องกันการแพร่เชื้อไม่ให้กระจายออกไปสู่บุคคลอื่น และสอดคล้องกับวรรณกรรม คำแสน (2564 : 33) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของประชาชนในเขตอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า พฤติกรรมในการป้องกันการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของกลุ่มตัวอย่างมีการสวมหน้ากากอนามัยเมื่อออกจากบ้านทุกครั้ง เป็นเพราะพฤติกรรมในการป้องกันตนเองออกจากเชื้อโควิด-19 หลังจากได้รับข่าวสารความรู้จากการประชาสัมพันธ์ของทั่วโลก

2. ด้านการเรียนรู้ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีการจัดทำสื่อหรือเนื้อหาในรูปแบบคลิปวิดีโอบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ การส่งเสริมให้ครูจัดทำสื่อหรือเนื้อหาในรูปแบบออนไลน์ หากสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่สามารถเข้าถึงให้มีการประชาสัมพันธ์โดยใช้การประกาศเสียงตามสายและให้ครูจัดเดินรณรงค์ให้ความรู้ถึงบ้าน เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ปกครองและนักเรียนรับทราบถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง ทั้งนี้เนื่องจากปัจจุบันนักเรียนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ที่หลากหลายผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ การเรียนรู้ผ่านคลิปวิดีโอทางสื่อออนไลน์ก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาที่ต้องการสื่อสารออกมาได้มากขึ้น โดยการออกแบบในจัดทำสื่อหรือเนื้อหาออกมานั้นจะต้องให้น่าสนใจ มีความทันสมัยและเข้าใจง่าย สอดคล้องกับวิทยา วาโย และคณะ (2563 : 289) ได้ทำการศึกษาการเรียนการสอนแบบออนไลน์ภายใต้สถานการณ์แพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 : แนวคิดและการประยุกต์ใช้จัดการเรียนการสอน พบว่า การออกแบบสื่อการเรียนการสอน ที่มีความทันสมัยหลากหลายและเข้าใจง่าย เพื่อกระตุ้นความสนใจ ควรมีการเชื่อมโยงกับเนื้อหาเพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะอาจเลือกใช้สื่อที่มีอิทธิพลต่อผู้เรียนได้ และสอดคล้องกับ เจริญ ภูวิจิตร (2021 : ออนไลน์) ได้ทำการศึกษา การจัดการเรียนรู้ทางออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพในยุคดิจิทัล พบว่า การนำเสนอข่าวสารสถานการณ์เด่นในเครือข่ายสังคมออนไลน์ มาร่วมกับเทคนิคการถ่ายทอดผ่านสื่ออย่างเหมาะสม จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและกระตุ้นการเรียนรู้ โดยควรออกแบบการสอนที่น่าสนใจ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนขณะเรียนออนไลน์ เพื่อพัฒนาประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีของผู้เรียน

3. ด้านการครอบคลุมถึงเด็กด้อยโอกาส พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการประสานงานระหว่างครอบครัวและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ควรมอบหมายให้มีครูผู้ดูแลนักเรียนโดยตรงและหากสัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่สามารถเข้าถึงได้ให้ครูเข้าไปดูแลถึงบ้าน เพื่อที่จะดูแลและตอบสนองความต้องการของเด็กด้อยโอกาสอย่างเหมาะสม ทั้งนี้เนื่องจากความเหลื่อมล้ำในการจัดการศึกษาในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค

โควิด-19 มีสาเหตุมาจากนักเรียนขาดความพร้อมในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์ สัญญาณอินเทอร์เน็ตในการเรียนออนไลน์ การสร้างเครือข่ายประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือดูแลนักเรียน สนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้สำหรับเรียนออนไลน์ จะสามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และตอบสนองความต้องการของเด็กด้วยโอกาสในการจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์อย่างทั่วถึง สอดคล้องกับงานวิจัยของ วาสนา จักรแก้ว และคณะ (2561 : 1676) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การเพิ่มโอกาสและการเข้าถึง การศึกษาระดับอุดมศึกษาของเด็กด้วยโอกาส ภาคเหนือตอนบน พบว่า ควรมีการสร้างเครือข่ายโดยประสานความร่วมมือกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดแนวทางที่เป็นบริบทของแต่ละสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนา และส่งเสริมการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของนักเรียนที่ด้วยโอกาสทางการศึกษาให้มีโอกาสและการเข้าถึง การศึกษาในระดับที่สูงขึ้น และสอดคล้องกับสิทธิพร เชาวนชัย และอมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว (2563 : 101) ที่ได้ ศึกษาความพร้อมในการนำนโยบายการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ในสถานการณ์ การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขตภาคเหนือ ตอนล่างพบว่า การเรียนทางออนไลน์เหมาะสำหรับนักเรียนที่มีความพร้อม มุ่งมั่น ตั้งใจและไม่ต้องควบคุม และมีความพร้อมในด้านวัสดุอุปกรณ์เช่น ทีวี สมาร์ทโฟนและสัญญาณอินเทอร์เน็ต

4. ด้านสวัสดิภาพและการคุ้มครอง พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูมีการวางแผน จัดเตรียมแผนการเรียนรู้ของนักเรียนให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งมี 5 รูปแบบ และในกรณีที่สัญญาณอินเทอร์เน็ตไม่สามารถ เข้าถึงได้ให้จัดการเรียนรู้ในรูปแบบ On-Hand และการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของแต่ละหมู่บ้าน ทั้งนี้ เนื่องจากการวางแผนจัดเตรียมแผนการเรียนรู้ของครูจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนเป็นอย่างมากเพราะจะช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง อีกทั้งจะช่วยให้ครูเกิดการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอจนเกิดเป็น ทางเลือกสำหรับครูในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สรัญญา มารศรี และประยูร แสงใส (2020 : 774) ได้ศึกษาวิธีการสอนทางเลือกของครูสังคมศึกษาในยุคสถานการณ์โควิด19 พบว่า การเลือกรูปแบบการเรียนจะทำให้ครูสามารถออกแบบหน่วยการเรียนรู้ที่เหมาะสมและส่งเสริมการเรียนรู้รายบุคคลได้ และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมพร ปานดำ (2020 : 9) เรื่อง พลิกวิกฤตสู่โอกาสของอาชีวศึกษาไทยบน ความปกติใหม่ พบว่า ครูจะต้องมีความพร้อมก่อนสอนแบบ New Normal คือการออกแบบการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะหลังการระบาดของโควิดสิ้นสุดลง ทำให้แผนการเรียนรู้มีความยืดหยุ่น ตามสถานการณ์ เกิดการเชื่อมโยงตลอดภาคการศึกษา รวมทั้งจะต้องมีการนำสื่อต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษาอีกด้วย

5. ด้านนโยบาย พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการเชิญผู้ประกอบการเข้าประชุมเพื่อชี้แจง มาตรการและแนวทางการดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการในการจัดการรับ-ส่งนักเรียนอย่าง เข้มงวด โดยมีการตรวจหาเชื้อโควิด-19 ของคนขับอย่างสม่ำเสมอ และการกำหนดให้มีการทำความสะอาด

รถโดยสารโดยใช้น้ำยาฆ่าเชื้อ ทั้งนี้เนื่องจากเชื้อไวรัสสามารถแพร่จากการสัมผัสอย่างใกล้ชิด โดยอาจติดต่อจากการสัมผัสโดยตรงหรือการใช้สิ่งของร่วมกัน และเชื้อไวรัสสามารถติดอยู่ที่พื้นผิวสิ่งของได้เป็นเวลานาน การใช้น้ำยาฆ่าเชื้อประเภทแอลกอฮอล์ที่มีคุณภาพมาใช้ในการทำความสะอาดรถรับส่งนักเรียนหรือรถโดยสารจะสามารถช่วยยับยั้งการระบาดของโรคได้ สอดคล้องกับดวงดาว ฉันทศาสตร์ และจตุรงค์ ประเทืองเดชกุล (2563: ออนไลน์) เรื่อง ผลิตภัณฑ์แอลกอฮอล์ทางเลือกเพื่อสุขอนามัยสำหรับคุณ กล่าวว่า การใช้แอลกอฮอล์เจลหรือแอลกอฮอล์สเปรย์ทำความสะอาดมือ เป็นทางเลือกในกรณีที่ไม่สามารถล้างมือได้เพื่อลดความเสี่ยงของการติดเชื้อโรคจากการหยิบจับและสัมผัสได้

6. ด้านการบริหารการเงิน พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีการประชุมชี้แจงและมีแผนการใช้งบประมาณโครงการที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันโรคโควิด-19 โดยเป็นไปตามระเบียบข้อบังคับตลอดจนมีกำกับดูแลอย่างต่อเนื่อง เพื่อการจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอและสามารถรองรับการจัดการศึกษาในช่วงสถานการณ์โควิด-19 จะสามารถช่วยให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพและเป็นการช่วยลดค่าใช้จ่ายด้านการเรียนให้กับผู้ปกครอง ทั้งนี้ เนื่องจากสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของผู้เรียน ส่วนหนึ่งมาจากฐานะของครอบครัวของเด็กบางคนไม่พร้อมต่อการเรียน และนักเรียนยังขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของจิราภรณ์ อ่อนชาผิว และสุชาดา นันทะไชย (2021 : 49) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัญหาและความต้องการของการจัดการเรียนรู้ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 ในโรงเรียนวัดด่านสำโรง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ เขต 1 พบว่า ปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากงบประมาณที่ให้สถานศึกษายังไม่สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีการจัดทำสื่อหรือเนื้อหาเกี่ยวกับโรคโควิด-19 ในรูปแบบคลิปวิดีโอบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ การประชุมชี้แจงมาตรการและแนวทางการดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการการป้องกันให้แก่ผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจตรงกัน และส่งเสริมให้ครูมีการวางแผนจัดเตรียมแผนการเรียนรู้ของนักเรียนให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา
2. ผู้บริหารสถานศึกษาควรประสานงานระหว่างครอบครัวของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องในการดูแลช่วยเหลือในช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19
3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีแผนสำรองการใช้งบประมาณโครงการที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันโรคโควิด-19 เพื่อให้การจัดการศึกษาสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาประสิทธิภาพการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 1
2. ควรศึกษาและเปรียบเทียบการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนภาครัฐและเอกชน

เอกสารอ้างอิง

- กรมอนามัย. (2563). คู่มือการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19. นนทบุรี: คิว แอดเวอร์ไทซิง.
- จิราภรณ์ อ่อนชาผิว และสุชาดา นันทะไชย. (2564). ปัญหาและความต้องการของการจัดการเรียนรู้ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 โรงเรียนวัดด่านสำโรง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรปราการ 1. *Journal of Modern Learning Development*. 6 (4), 50-66.
- เจริญ ภูวจิตร. (2021). การจัดการเรียนรู้ทางออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพในยุคดิจิทัล. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 18 ธันวาคม 2564. แหล่งที่มา <http://www.nidtep.go.th/2017/publish/doc/20210827.pdf>.
- ณัฐวรรณ คำแสน. ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ของประชาชนในเขตอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารวิทยาลัยพยาบาลพระจอมเกล้า จังหวัดเพชรบุรี*, 4 (1), 33-48.
- ดวงดาว นันทศาสตร์ และจตุรงค์ ประเทืองเดชกุล. ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019กับแอลกอฮอล์ฆ่าเชื้อโรค. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 18 ธันวาคม 2564. แหล่งที่มา <https://pharmacy.mahidol.ac.th/th/knowledge/article/482/> ไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่2019-แอลกอฮอล์ฆ่าเชื้อ.
- ไทยพับลิก้า. (2021). สำรวจผลกระทบหลังโควิด-19จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญของการศึกษาโลก. *ออนไลน์*. สืบค้นเมื่อ 18 ธันวาคม 2564. แหล่งที่มา : <https://thaipublica.org/2021/01/exploring-the-effects-of-covid-19-the-turning-point-of-world-education>.
- วาสนา จักรแก้ว และคณะ. (2561). การเพิ่มโอกาสและการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเด็กด้อยโอกาสภาคเหนือตอนบน. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11 (3), 1767-1785.
- วิทยา วาโย และคณะ. (2563). การเรียนการสอนแบบออนไลน์ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 : แนวคิดและการประยุกต์ใช้จัดการเรียนการสอน. *วารสารศูนย์อนามัย*, 14 (34), 285-298.

- วินิจ ผาเจริญ และคณะ. (2021). ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของพลเมืองไทยวัยเรียนกับสถานการณ์การเรียนออนไลน์ในยุคไวรัสโควิด-19. *วารสารปัญญาปณิธาน*, 6 (1), 1-14.
- ศิริกัญญา ศิริเลิศ, วิทยา จันทร์ศิลา และสถิรพร เขาวนชัย. (2564). การศึกษาปัญหาการปฏิบัติสำหรับสถานศึกษาในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ของโรงเรียนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 1. *การประชุมวิชาการสหวิทยาการพุทธรัฐศาสตร์ ครั้งที่ 1: เรื่อง พุทธรัฐศาสตร์สู่การพัฒนาสังคมโลกยุคใหม่หลังโควิด-19*. ขอนแก่น: เอมีก๊อปปี้ เซนเตอร์.
- ศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19 กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). ติดตามนโยบายการจัดการเรียนการสอน (COVID-19). ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 1 กุมภาพันธ์ 2565. แหล่งที่มา : <http://www.covid.moe.go.th/app/report/report.php>.
- สถิรพร เขาวนชัย และอมรรัตน์ สารเถื่อนแก้ว. (2563). ความพร้อมในการนํานโยบายการจัดการเรียนรู้แบบออนไลน์ในสถานการณ์การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019(COVID-19) ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่มัธยมศึกษา เขตภาคเหนือตอนล่าง. *วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น*. 6 (6), 93-105.
- สมพร ปานดำ. (2020). พลิกวิกฤตสู่โอกาสของอาชีวศึกษาไทยบนความปกติใหม่. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5 (7), 1-13.
- สริญญา มารศรี และประยูร แสงใส. (2020). วิธีสอนทางเลือกของครูสังคมศึกษาในยุคสถานการณ์โควิด 19. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 5 (2), 765-778.
- สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาญจนบุรี. (2564). รายงานการประชุม คณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัดกาญจนบุรี ครั้งที่ 8/2564. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 18 ธันวาคม 2564. แหล่งที่มา : https://www.kanpeo.go.th/wp-content/uploads/2021/09/รายงานการประชุม-กศจ.ครั้งที่8_21-กรกฎาคม-2564.pdf.
- องค์การอนามัยโลก(ประเทศไทย). (2019). คำแนะนำการใช้หน้ากากอนามัยในบริบทของโรคโควิด 19. ออนไลน์. สืบค้นเมื่อ 18 ธันวาคม 2564. แหล่งที่มา : https://www.who.int/docs/default-source/searo/thailand/who-2019-ncov-ipc-masks-2020_th.pdf?sfvrsn=61f46597_2.